

7342

2. 2. 11.

Örnekler her hediye edilmiş
herkesin yanında 4-11 say.

266

1906

329.14

3-24

1672

Ծ Ր Ա Գ Ի Ր

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

(Չորրորդ հրատարակություն)

1906
ԺԸՆԵՎ

Դաճակցութեան
ՏՊԱՐԱՆ

2010

2002

ԾՐԱԳԻՐ

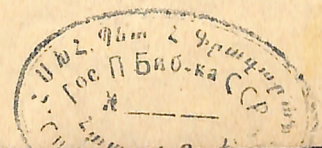
ՀԱՅ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ԿԱԶՄԻԱԾ

1892 թ. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻՆ

Այն ժամանակէն, երբ մարդկութիւնը մտեր է քաղաքակրթութեան ճամբուն մէջ, այն ժամանակէն երբ նա սկսեր է իր պատմութիւնն ունենալ, ամեն տեղ և ամեն ժամանակ կը տեսնենք իշխողներ ու հպատակներ, կեղերողներ ու կեղեքւողներ, տանջողներ ու տանջւողներ: Տառապեալներու լացին ու կոծին, աշխատաւորին ծանր տնքոցին հետ միասին՝ ամեն տեղէ մեր ականջին կը հասնին ձրիակեր իշխողներու ցնծալից աղաղակները: Այսպէս եղել է անցեալին մէջ, այսպէս է այժմ, սակայն այդպէս պիտի չըլլայ ապագային մէջ—մենք վստահ ենք ատոր: Հատ լաւ կը տեսնենք, թէ ինչպէս իշխող դասակարգերը միշտ կ'իյնան աւելի և աւելի թէ՛ ֆիզիքայէս և թէ՛ բարոյապէս, թէ ինչպէս աշխատանքը հետզհետէ ձեռք կը ձգէ իր իրաւունքները, թէ ինչպէս կեղեքւող տարրը հսկայական քայլերով կը մօտենայ իր վերջնական յաղթութեան: Եւ այդ տարրը կը հասնի կատարեալ յաղթութեան, երբ կը

վերնան ամեն տեսակ դասակարգեր, երբ աշխատանքի միջոցները և արդիւնքը կը դառնան աշխատաւորին կատարեալ սեփականութիւնը, երբ մարդոց կառավարութեան կը փոխարինէ իրերու կառավարութիւնը:

Բայց ի՞նչպէս կարելի է հասնիլ այդ բաղձալի ապագային:

Կար ժամանակ, երբ մարդկութեան բոլոր ցաւերը բուժելու, տիրող անհաւասարութիւնը ջնջելու, եղբայրութիւն, ազատութիւն ու հաւասարութիւն հաստատելու համար մարդկութեան ընթերցասէրներ (բարենորոգիչներ) երեւան կուգային աս կամ այն վարդապետութիւնով, իրենց որոշ «հաւատոյ հանգանակներով»: Համոզեալ իրենց վարդապետութեան արդարութեանը, ոգևորեալ վեհ զգացումներով, պատրաստ կրել ամեն տեսակ զրկանքներ, զոհել կեանքն իսկ իրենց գաղափարները մարմնացնելու համար, այդ ընթերցասէրները կը նայէին ամբողջ մարդկութեան վրայ այնպէս, ինչպէս իրենց վրայ: Անոնք հաւատացած էին թէ բովանդակ մարդկային հասարակութիւնը կարող է ունենալ նոյն զգացումները, նոյն ձգտումը, նոյն պատրաստականութիւնը, ինչ որ իրենք ունին, թէ իրենց վարդապետութիւնը կարող է իրականանալ հէնց վաղը, —պէտք է միայն բարոյնը, հասկացնել անոր արդարութիւնը և օրինակներ ցոյց տալ:

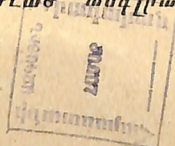
Անցան դարեր, մէկ վարդապետութիւն յաջորդեց միւսին, շատ ընթերցասէրներ զոհեցան, բայց և այնպէս կը տեսնենք թէ մարդկութեան մէկ մասը, —որու համոզելն իսկպէս անհրաժեշտ է, որովհետեւ անոր ձեռքը կը գտնուի անարդարութեան բանալին, —գեռ ևս չէ համոզելու, չուզելու համոզելի և ո՛չ մէկ կերպ ալ չի համոզելու, բանի որ ատկա իր գործին չի գար: Համոզեցէ՛ք քաղաքակրթած անգլիական լորտը, թէ

իրաւունք չունի իրանդացիները կեղեքել. համոզեցէ՛ք բարձրագոյն ուսում ստացած գործարանատէրը, թէ անարդար կերպով է որ իր գրպանը կը լեցնէ բանւորներու աշխատանքը. համոզեցէ՛ք վերջապէս քիւրդը, որ ինքը ոչ մէկ բարոյական իրաւունք չունի ալաշկերտցիին տունը և ընտանիքը գրաւելու...

Պատմութեան դառն ու դաժան դասերը ակներև կերպով ցոյց տւին միանգամայն, թէ մարդկութեան տանջած մասին իր դառն վիճակը հասկանալը, համոզելը, մինչև իսկ զայն բարեփոխելու բաղձալը, գեռ ևս բաւական չեն յաղթանակը տանելու, թէ ատկէ զատ անհրաժեշտ է ձեռք բերել իրական ոյժ ալ: Բայց որովհետեւ այդ իրական ոյժը յանկարծակի չստեղծւիր, որովհետեւ անիկա արդիւնք է գոյութիւն ունեցող պայմաններու և կը փոխուի այդ պայմաններուն փոփոխման համեմատ, ուստի պարզ է, թէ ոչ մէկ հանրային կազմակերպութիւն, որքան ալ իտէալական ըլլայ, մէկ անգամէն անկարելի է իրականացնել, թէ այդ իտէալական կազմակերպութեան կարելի է հասնիլ միմիայն գոյութիւն ունեցող պայմանները բարեփոխելով:

Եւ հա ճիշդ այս պատճառով, մենք ասպարէզ չենք իջնի իբրեւ այս կամ այն իւտօպիական (մտացածին) վարդապետութեան պատկանողներ, չենք ձգտիլ մոցնել մեր կեանքին մէջ այս կամ այն «դաւանութիւնը» հանդերձ իր «հանգանակներով», մեր ժողովրդին չենք նկարագրելու այժմ այս կամ այն իտէալական հանրային կազմակերպութիւնը իր բոլոր մանրամասնութիւններով: Մեր ձգտումն է, որ մեր ծրագիրը կենսական ըլլայ. մեր ուշադրութիւնը, գլխաւորապէս, կեդրոնացած է մեր երկրի ներկայ գրութեան վրայ. մեր նպատակն է անողոր և անաշու քննդատութեան ենթարկել մեր կեանքին ներկայիս մէջ գոյութիւն ունեցող պայման-

93480-42

1589-2002

ները, մերկացնել բոլոր այն ցաւերը, որոնցմէ կը տանջւի մեր բազմաաւարտ բողոքողութիւնը, և, հիմնւած ընկերական գիտութեան դրական օրէնքներու վրայ, պարզել այդ ցաւերուն էական պատճառները և միաժամանակ կատարի կռիւ մը, որ այդ ցաւերը պատճառող պայմաններու (ֆակտոր) դէմ: Հիմնւած նոյն դրական օրէնքներուն և երկրին ներկայ պայմաններուն վրայ՝ կ'արծարծենք, կը պարզենք այն դրութիւնը, զոր անհրաժեշտ կը համարինք, որ փոխարինէ ներկային:

Տեսնենք այժմ թէ ինչ կը ներկայացնէ մեր կեանքը: Թիւրքերը մեր երկրին տիրապետելէն ետքը ամեն ջանք ի գործ դրեր են մեր բողոքողութիւնը վերածելու կաստայի մը (գասի), որու պարտականութիւնն ըլլայ միմիայն աշխատիլ, արգիւնաբերել, ուրիշ ոչինչ: Պէտք էր այդ բողոքողութիւնը մշտական հպատակութեան տակ պահել և անարգել կերպով ծծել անոր արիւն-քրտինքով և զրկանքով ձեռք բերած աշխատանքը: Ահա ատոր համար անհրաժեշտ էր մեռցնել այդ տարրին ռազմական ոգին, թողլով որ նա աշխատի եղան նման և այդ աշխատանքով կերակրէ տիրապետող տարրը: Թիւրքերը բնաջինջ ըրին մեր ազնւականութիւնը և իրենք բռնեցին անոր տեղը, խլեցին բողոքողին ձեռքէն սուր, հրացան, ամեն տեսակ պաշտպանութեան զէնքեր և թողին միայն արօրն ու բրնձը: Արտաքսեր են մեզ զնւորական ծառայութենէն և զինուորի փոխարէն մեզմէ կ'առնեն բազմատեսակ հարկեր՝ կերակրելու համար իրենց զինուորները և բազմաթիւ պաշտօնեաները. ամենածայրայեղ դէպքերու մէջ անգամ չէին դիմեր մեր օգնութեանը, երկիւղ կրելով, որ այդ զէնքը օր մը կարող է իրենց գլխուն դառնալ: Մէկ խօսքով՝ թիւրքերը ձգտեր են մեզ զնել ճիշդ այն դրութեան մէջ, ինչ դրութեան մէջ որ էին իւրիշ երբ (ստրուկ) սպարտացիներու ձեռքին

տակ: Զանազան պատճառներով, որոնց մասին երկար պիտի ըլլայ հոս խօսիլը, այդ բանի մէջ չյաջողեցան անոնք բարեբախտաբար. անոնց այդ ձգտումը չկրցաւ իրականանալ լիակատար կերպով: Բայց և այնպէս, երկրին բողոքողին մէջ կ'որոշէր երկու իրարմէ բաժնւած, եթէ ոչ կաստա, գէթ դասակարգ, հիմնւած բռնի ֆիզիքական ուժի վրայ. մէկ կողմէն առանձնաշնորհեալ միւլիման տարրը, միւս կողմէն բազմաթիւ քաղաքական իրաւունքներէ զրկւած քրիստոնեայ բողոքողը: Ժամանակի ընթացքին, գլխաւորապէս երկրին տնտեսական զարգացման շնորհիւ, այդ երկու դասերուն տարբերութիւնը աստիճանաբար նւազեր է, բայց դեռ բոլորովին չէ վերջացեր. տարբերութիւնը խիստ զգալի է դեռ: Այդ անհաւասարութեան պաշտպանը, ուժ տուող հիմա թիւրք կառավարութիւնն է: Պէտք է ուրեմն մէկդի ձգել այդ կառավարութիւնը, պէտք է ձեռք բերել ազգերու և դաւանութիւններու հաւասարութիւնը օրէնքի առջև:

Ասկէ զատ՝ երկրին ազգաբնակչութեան մէջ կը տիրէ կուլտուրական աչքի զարնող անհաւասարութիւն: Ազգաբնակչութեան մէկ մասը՝ քիւրդը դեռ կը վարէ կիսավայրենի, վրանաբնակ կեանք և իր էութեամբ թշնամի է խաղաղ երկրագործ դասին: Արեւիշեալ անհաւասարութեան պատճառով հայ երկրագործ բողոքողը անկարող դարձած է ինքզինքը պաշտպանելու: Եւ թիւրք կառավարութիւնը, փոխանակ օգնութեան գալու կուլտուրապէս բարձր կանգնած խաղաղ, աշխատող տարրին, փոխանակ զսպելու այդ աւազակներուն անընդհատ յարձակումները, փոխանակ աշխատելու այս կամ այն միջոցով զանոնք խաղաղ պարագուծների դարձնելու, ընդհակառակը ինքն է որ կը քաջալերէ այդ աւազակները, անոնց կողոպուտին մէկ մասը ինքը ստէպ կը վայելէ, և վերջապէս ինքն է որ բացարձակ կերպով, յայտ-

նապէս զանոնք իր սեփական հրացաններովը կը զինէ:

Այս բացասական նշանակութեան զատ՝ զոր ունի թիւրք կառավարութիւնը մասնաւորապէս հայերու նշանակամբ, ունի ընդհանուր նշանակութիւն մըն ալ իր բոլոր հպատակներուն վերաբերմամբ:

Սկիզբները, երբ թիւրքերը նոր երեցան մեր կողմերը, երբ դեռ ամեն մէկ թիւրք զինուոր էր, թիւրք կառավարութիւնը առանձին մարմին չէր կազմեր գրեթէ. ինքը նոյնն էր, ինչ որ էր համայն թիւրք ժողովուրդը և ամբողջովին կը ծծէր հպատակ ժողովուրդներու արիւնը: Բայց որովհետեւ այդ ահագին կազմութիւնն անկարող էր պահպանել իր գոյութիւնը կողոպուտով, որովհետեւ ոչ մէկ հպատակ ժողովուրդ, որքան ալ աշխատասէր, արդիւնաբերող ըլլար, ոչ մի հնարաւորութիւն ունէր կերակրել թէ զինքը և թէ զանոնք իր աշխատանքին արդիւնքով, ուստի թիւրք ժողովրդին մեծագոյն մասը պէտք է դիմէր խաղաղ պարապմունքներու, ստիպուած ինքն ալ պէտք է արդիւնաբերէր, հպատակ ազգերու աշխատանքով ապրելու արտօնութիւնը թողլով իր աւելի ուժեղ, աւելի ճարպիկ, աւելի խորամանկ մասին, որ և եղաւ երկրին տիրապետող տարրը: Այդ դեռ հերթ չէր: Խաղաղ պարապմունքի դիմած թիւրք տարրը ոչ միայն ստիպուած էր հրաժարիլ հպատակ ազգերը կեղեքելու իրաւունքէն, այլ և հետզհետէ ինքն ալ ինկաւ անոնց գրութեան մէջ և նոյնպէս սկսաւ կեղեքելը բուն իսկ իր ազնւականութեան, բուն իսկ իր կառավարութեան ձեռքով:

Ահա այդ կառավարչական մարմինն է, որ բաւականին զուելով ժողովրդէն, կապարի նման կը ծանրանայ իր բոլոր խաղաղ հպատակներու կուրծքին վրայ: Ինքը բազմաթիւ մշտական զօրք, թնդանութներ, վերջին ձևի հրացաններ ունի հիմա. իր հրամանին տակ են ոստիկանութիւնը, լրտեսներու ահագին բանակը, դահիճները,

իր ձեռքն են բանտերը, արքորավայրերը, և այդ իր ուժով կը ճնշէ ու կը ծծէ. . . և վա՛յ անոր, որ համարձակի խել իրմէ կամ բոլորովին արգիլել այդ ծծելու իրաւունքը: Ապստամբ արապ ըլլալ ատիկա, թիւրք սօփտա, թէ հայ յեղափոխական, միւսին է: Այդպիսիներու դէմ են՝ զօրքը, ժանդարմները. այդպիսիներու համար պատրաստ է բանտը, արքորը, կախաղանը: Մարդու հոգեկան աշխարհը կաշկանդուած է ամեն կողմէ. հալածուած է մամուլը, հալածուած է խօսքը, հալածուած է խիղճը:

Այս բոլորին վերջ կարող է տալ միմիայն բուն իյեղափոխութիւնը, և մենք ատոր կը դիմենք. պէտք է թօթափել այդ խայտառակ լուծը, ոչնչացել արդի միապետական բռնակալ ընկեր (կարգեր), ձեռք բերել ազգերու համերաշխութիւն, աշխատանքի ապահովութիւն, խղճի, խօսքի ու համոզմունքի ազատութիւն:

Սակայն այդ արտաքին բռնակալ լուծը հեռացնելը, ինքնավարութիւն ստանալը, վերը յիշած քաղաքական իրաւունքները ձեռք բերելը մենք դեռ մեր նպատակին հասած չենք համարիր. միայն գործի մէկ մասն է ատիկա: Միայն ատով մենք չենք կարող ապահովել աշխատաւորին՝ իր աշխատանքէն լիակատար կերպով օգտւելու հնարաւորութիւնը: Աշխատաւոր դասին շահերու դիմաց կանգնած է ուժ մըն ալ, որ այժմ համեմատաբար թոյլ է, որ արդի պայմաններուն մէջ դեռ հնարաւորութիւն չունի բացարձակապէս իր ամբողջ ուժով արտայայտւելու և որ որոշ չափով ճնշուած է բռնապետական ընկեր տակ: Այդ ուժը տնտեսական զարգացման և, ատոր հետեանք, տնտեսական անհաւասարութեան ուժն է:

Տնտեսական անհաւասարութիւնը մեր երկրին մէջ, ինչպէս և ամենուրեք, ծագեցաւ այն ժամանակէն, երբ աշխատանքի միջոցներուն կատարելագործման հետ միասին, կարելի եղաւ արդիւնաբերել աւելի, քան պէտք էր

անհատին գոյութիւնը պահպանելու համար: Եւ որովհետեւ այդ միջոցներուն կատարելագործման հետ միաժամանակ առաջ եկաւ աշխատանքի բաժանումն ալ, որ սորդներու քովն երեցան անասնապահները, երկրագործները, արհեստաւորները, ուստի այդ տարբեր պարագանքի տէր դասերուն և անհատներուն մէջ անխուսափելի կերպով պէտք էր հաստատուէր արդիւնքներու փոխանակութիւն, ուրիշ խօսքով՝ առևտուր: Ահա այս ժամանակ կարելի եղաւ ձեռք ձեռք անցնել, փոխարէնել մէկ տեղէ միւս տեղ արդիւնաբերութեան աւելորդը, անհատները կամ համայնքները հնարաւորութիւն ունեցան հարստութիւն դիզելու իրենց մօտ, ահա այդ ժամանակ հասարակութեան մէջ ասպարէզ եկաւ անտեսական անհասարակութեան յարատեւ ուժը: Դրամը՝ որ մտցած էր փոխանակութիւնը դիւրացնելու համար, սկսաւ աւելի և աւելի մեծ դեր խաղալ հանրային յարաբերութիւններուն մէջ: Փողատէրը նոյնպէս, ինչպէս և ֆիզիքական ուժի տէրը, կարող էր ինքը չաշխատել, չարդիւնագործել, քրտինք չթափել, այլ ապրիլ փառաւոր կերպով հարիւրաւոր, հազարաւոր աշխատաւորներու հաշուով:

Փողատէրը կամաց-կամաց սկսաւ հաստատ գիրք բռնել և իր ձեռքն առաւ մեր երկրին մէկ բանի տնտեսական ֆունկցիաները (գործառնութիւնը), բայց դեռ կարողացած չէ իր ձեռքը ձգել երկրին ամբողջ տնտեսական կեանքը: Ինքը դեռ անմիջական մասնակցութիւն չունի արդիւնագործութեան մէջ, ինչպէս տեղի կ'ունենայ ատիկա տնտեսապէս աւելի զարգացած երկիրներու մէջ, ուր գրամատէրերը վարձկան բանւորներու ձեռքով կը հերկեն իրենց հողերը, կը բանեցնեն գործարանները և այլն: Մեր մէջ փողատէրը կամ կը կատարէ միջնորդի դեր արդիւնաբերողներու և սպառողներու միջև, — օգ-

տւելով, հարկաւ երկու կողմէն ալ, կամ ահագին տուկոսով ստակ փոխ կուտայ ասոր անոր, գլխաւորապէս արդիւնագործողին. այսինքն անիկա կամ վաճառական է կամ վաշխառու: Իսկ բուն արդիւնագործող գրամատիրութիւնը մեր մէջ դեռ այնքան չնչին և այնքան սաղմային վիճակի մէջ է, որ անոր մասին խօսիլն անգամ աւելորդ է:

Փողատէր-վաշխառու դասը իր ցանցերով պատեր է ամբողջ երկիրը և յաճախ ձեռք-ձեռքի տւած կառավարութեան պաշտօնեաներու, ազնականութեան և եկեղեցականներուն հետ, երկաթէ ճանկերով կը քամեն աշխատաւոր ժողովրդին արիւնը: Երբեք ուժին շնորհիւ կարողացեր է իրեն համար փափուկ դիւրք մը ըստեղծել, կարողացեր է ձեռք ձգել զանազան առանձնաշնորհումներ և հարկերու ամբողջ ծանրութիւնը բեռցրնել խեղճ աշխատաւոր ժողովրդին վրայ: — Փողատէր-վաշխառուն եղեր է տարր մը, որուն հետ անխուսափելի կերպով կ'ընդհարին ազգաբնակչութեան բոլոր խաւերը. անոր կը դիմէ թէ՛ արդիւնաբերողը և թէ՛ սպառողը, թէ՛ աշխատանքի միջոցներու կարօտ աշխատաւորը և թէ՛ զւարճութիւններու ետեւէ ինկած ազնականը: Անոր կը դիմէ կառավարութիւնն ալ իր ընթացիկ ծախքերը գոցելու և իր պարտքերը վճարելու համար: Ասկէ զատ, անշնորհք թիւրք կառավարութիւնը իր ապուշ պաշտօնեաներով անընդունակ գտնւելով մինչև անգամ իր հարկերը ինքը հաւաքելու, ստիպւած կը դիմէ փողատէր-վաշխառուներու միջնորդութեան: Այդպիսով դրամը կը դառնայ այն ուժը, որու առջև գլուխ կը խոնարհեցնեն թէ՛ ճնշւած աշխատաւորը և թէ՛ գոռող իշխանաւորը:

Դրամը աշխարհաբաղաւոր է, չի՛ ճանչնար ոչ ազգ, ոչ կրօնք, կը նայի ամենուն վրայ հաւասար աչքով, անխտիր կերպով կը կեղեքէ թէ՛ հայը և թէ՛ թիւրքը,

թէ՛ բիւրդը, թէ՛ եղիդը... չի ճանչնար ո՛չ մէկ սրբութիւն, ո՛չ մէկ աւանդապահութիւն, հիմնադրուած կ'ընէ վաղեմի տոհմային կազմակերպութիւնը, խռովութիւններ կը ձգէ նահապետական ընտանիքի մէջ, կը քայքայէ համայնական կեանքը:

Գրամը որբան աւելի զարգանայ, այնքան աւելի զօրեղ կ'ըլլայ անոր յեղաշրջիչ ուժը, այնքան աւելի աչքի կը զարնէ տնտեսական անհաւասարութիւնը, այնքան աւելի խոր անդունդ կը բացւի հարուստներու և աղքատներու միջև, ինչպէս որ կը տեսնենք ատիկա տընտեսապէս աւելի զարգացած երկիրներու մէջ: Այնտեղ այդ անհաւասարութիւնը կը հասնի իր գագաթնակէտին՝ ազգաբնակչութիւնը որոշ կերպով բաժանուած է երկու դասակարգի՝ փոքրամիշ, բայց երկրին հարստութեան տէր բուրժուազիայի և բազմամիշ՝ օրւայ հացի կարօտ պրօլետարիայի (բանւոր դասակարգի):

Տնտեսական այդ չ ա Ր ի բ ի ն՝ տնտեսապէս կեղեքող դասին դէմ ալ կը կռուինք այժմ: Ի գործ կը դնենք ամեն միջոց պահպանելու գոյութիւն ունեցող համայնական սկզբունքները: Մենք կ'աշխատինք տարածել համայնական սեփականութիւնը և համայնական աշխատանքը, որպէսզի աւելի պատրաստ գտնւինք անցնելու հանրային այն կազմակերպութեան, որ այսօր վաղը պիտի հաստատուի տնտեսապէս աւելի զարգացած երկիրներու մէջ՝ պրօլետարիայի յեղափոխութիւնով:

Այս ընդհանուր տեսութենէն պարզ է՝ թէ թիւրքաց Հայաստանի դրութիւնը միանգամայն սարսափելի է շատ կողմերէ:

Ազատել ժողովուրդը այդ անտանելի դրութենէն, ստեղծել այնպիսի պայմաններ, որոնք թող տան անոր մտնել ընդհանուր մարդկութեան զարգացման շաւղին մէջ՝ կարելի է միայն յեղափոխութիւնով:

Ընդունելով իբրեւ սկզբունք, որ ամեն մարդ իր ճակտին բրտինքով պիտի վաստկի իր կերած հացը, որ հաւասար աշխատանքի հետ անհատը պիտի ունենայ նոյնպէս հաւասար իրաւունք կեանքէն օգտւելու,

Նկատելով՝ որ ամբողջ կուլտուրական աշխարհի պատմութիւնը հազարաւոր տարիներու ընթացքով մեզի ցոյց կուտայ՝ թէ յանձնել ամբողջ ժողովրդին բախտը մէկ դասակարգի, որ իր կացութիւնը կարող է հաստատել ծագման, ֆիզիքական և նիւթական ուժի կամ թէ նոյն իսկ ուսման վրայ, տալ կառավարութեան ղեկը ո՛ր և է դասակարգի, կը նշանակէ այդ դասակարգը ճնշող տարր մ'ընել, ծառայ դարձնել ժողովուրդը այդ փոքրիկ մասին և միևնոյն ժամանակ անբարոյականացնել իշխող պոլիտիկոսներին,

Նկատելով, որ հանրային կեանքի ալիքը, թուլցնելով առանձին անհատի գաղանկան ձգտումները և պակսեցնելով նիւթական, տնտեսական անհաւասարութեան հետ անխտիր կապւած ճնշումը, կը տանի մեզ դէպի եղբայրական սկզբունքները, դէպի ընկերական, համայնական հաստատութիւնները,

Նկատելով այս բոլորը, մենք կ'ընդունինք իբրեւ

Ն Պ Ա Տ Ա Կ

«Հայ Զեղափոխական Դաշնակցութեան» նպատակն է ապստամբութեան միջոցով թիւրքաց Հայաստանի մէջ ձեռք բերել քաղաքական և տնտեսական ազատութիւն, գնելով ներկայիս մէջ հետեւեալ պահանջները:

1. Ապագայ ազատ Հայաստանի մէջ իշխող ժողովրդական-առավարական կառավարութիւնը, ծառայելով ընդհանրութեան շահերուն՝ անշուշտ հաստատուած պէտք է ըլլայ ամեն չափահաս բնակչի հաւասար ընտրողական

իրաւունքին վրայ, առանց ընտրողական որ և է սակի (ցենզի), իսկ այդ շահերը իրականապէս պաշտպանելու համար ընտրողական սկզբունքը կառավարչական բովանդակ գործողութիւններէն սկսեալ դէպի աւելի նեղ՝ գաւառականը և համայնականը պէտք է ստանայ աւելի և աւելի լայն ծաւալ:

2. Կեանքի և աշխատանքի ապահովութիւն ամենախիստ միջոցներով:

3. Տարբեր ազգութիւններու և դաւանութիւններու հաւասարութիւն օրէնքի առջև:

4. Ազատութիւն խօսքի, մամուլի, ժողովներու:

5. Հող չունեցողին հող տալ և ապահովել մշակողին հողէն օգտւելու հնարաւորութիւնը:

6. Ամեն տեսակ տուրքերու քանակութիւնը պէտք է որոշուի ըստ կարողութեան, համբալայական սկզբունքով, որ դարերէ իվեր խոր արմատ ձգած է մեր ժողովրդին մէջ:

7. Ոչնչացնել ամեն տեսակ պարտաւորեցուցիչ և չվարձատրող աշխատանք, ինչպէս կոռուրէկարի, անկարի, օլամ ևայլն:

8. Ոչնչացնել զինւորական տուրքը, հաստատելով տեղի և ժամանակի պահանջին համեմատ զինւորագրութիւն:

9. Ամեն կերպով նպաստել ժողովրդին մտաւոր զարգացման: Ուսումը պարտաւորիչ ընել:

10. Զարգացնել ժողովրդին արգիւնաբերութիւնը, մտցնելով անոր մէջ նոր ձևեր համայնական սկզբունքներով և ընդլայնել արտածութեան միջոցները:

11. Ուժ տալ գիւղացու, արհեստաւորի համայնական սկզբունքներուն, զարգացնելով այն ընկերական հիմնարկութիւնները, ձևերը, որոնք ծագեր են Հայաստանի հողին վրայ տեղական և պատմական հանգամանքներու ազդեցութեան տակ: Ընդարձակել այդ հիմնարկութիւններուն սահմանը, սկսած թաղէն, գիւղէն մինչև գաւառը

և ապա մինչև ամբողջ պետութիւնը ու այդպիսով միանգամայն ապահովել համայնքի ամէն մէկ անդամը բնութեան և ընթացիկ կեանքի պատահական հարւածների դէմ:

Մ Ի Զ Ո Յ Ն Ե Ր

„Հայ Զեղափոխական Դաշնակցութիւնը“ ապստամբութեան միջոցով իր նպատակին հասնելու համար կը կազմակերպէ յեղափոխական խմբեր, որոնք կառավարութեան դէմ անընդհատ և զօրեղ կռիւ հետ՝ կռիւ կը մղեն նաև այն ընդհանուր պայմաններուն դէմ, որոնցմէ նեղած են միևնոյն ժամանակ թէ՛ հայ և թէ՛ օտար տարրերը (ասորիները, եզիդները, քրդերուն մէկ մասը, խաղաղ թիւրքերը ևայլն): Այս ուղղութիւն, իր ընդհանուր նշանակութենէն զատ, կարող է, եթէ ոչ միացնել, գէթ չեզոքացնել օտար տարրերու ընդդիմադրական ուժը:

Զեղափոխական խմբերը ի գործ դնելու են հետևեալ միջոցները.

1. „Դաշնակցութեան“ գլխաւոր սկզբունքները, նրա պատակը, ինչպէս նաև յեղափոխական գործին գիտակցօրէն վերաբերութեան համար պրօպակնտ ընել:

2. Կազմակերպել մարտական խմբեր, յատկապէս պարապիլ անոնց հետ վերոյիշեալ խնդիրներով և գործով պատրաստել:

3. Ամեն միջոց ի գործ դնել թէ՛ խօսքով և թէ՛ գործով բարձրացնելու ժողովրդին յեղափոխական գործն ու ոգին:

4. Ամեն միջոց ի գործ դնել ժողովուրդը զինելու:

5. Կազմակերպել յեղափոխական կօմիտէներ և սերտ կապ հաստատել անոնց միջև:

6. Ուսումնասիրել երկիրը և ժողովուրդը յեղափոխական տեսակէտէն և յարատե նիւթ մատակարարել „Դաշնակցութեան“ օրգանին („Դրօշակ“):

7. կազմակերպել դրամական շրջաններ:

8. կռիւ մղել և ահաբեկել կառավարութեան պաշտօնեաները, մատնիչները, դաւաճանները, վաշխառուները և ամեն տեսակ հարստահարիչները:

9. Պաշտպանել խաղաղ ժողովուրդը, աղգաբնակու-թիւնը աւազակներու յարձակումներու դէմ:

10. Ճանապարհներ հաստատել՝ մարդիկ և զէնք տեղափոխելու համար:

11. կառավարութեան հիմնարկութիւնները ենթարկել աւերումներու և կողոպտումներու:

Կ Ա Ջ Մ Ա Կ Ե Ր Պ Ո Ւ Թ Ի Խ Ն

„Պաշնակցութիւնը“ անցեալին փորձէն համոզուած է, թէ յեղափոխական գործին մէջ իրաւունքի և պահանջի խնդիր չի կրնար ըլլալ, այլ միմիայն բարոյական պարտաւորութեան ու բաւարարութեան խնդիր: Ահա այս հիման վրայ „Պաշնակցութեան“ ընդհանուր ժողովը ընդունեց կազմակերպութեան մէջ միտ-ցնել ապակեգրոնացման սկզբունքը, որ աւելի կը համապատասխանէ ընկերական, բարոյական յեղափոխա-կան գործին և որ անցեալին մէջ կիսով չափ գործադրւեր է: Սոյն սկզբունքով գործող կոմիտէները կը կապէ, կը միացնէ ընդհանուր ժողովը, որ մշակեր է ներկայ ծը-րագիրը, որու վճիռները պարտաւորիչ են ամենուն համար և ինքը միայն կարող է փոփոխութիւն մտցնել ծրա-գրին մէջ:

կազմակերպութիւնը հետեւեալ ձևը կ'ընդունի.

1. Բոլոր կոմիտէները թէ՛ քաղաքներու և թէ՛ գիւղերու մէջ իրենց ներքին գործերը կը վարեն անկախ, ինքնուրոյն կերպով:

2. Գաւառական քանի մը խմբեր կը միանան և կը կազմեն շրջան մը, որ ունի իր կեդրոնական կոմիտէն:

3. Եթէ թիւրքաց Հայաստանի սահմանակից գիւղե-րուն մէջ խմբեր չկան, կեդրոնական կոմիտէին գործը կը տարածւի սահմանէն դուրս:

4. Իւրաքանչիւր անգամ կ'ենթարկւի այն կոմիտէին, որուն մէջ կը գտնւի (խմբական և ոչ անհատական ապակեգրոնացում):

5. կոմիտէ չեղած տեղը „Պաշնակցութեան“ անդա-մը կը գործէ անկախ, յարաբերութիւն ունենալով մօ-տակայ կոմիտէի հետ:

6. Պաշնակցական կոմիտէներուն և անդամներուն համար կ'ընդունւի խիստ ընկերական դատաստան:

7. Ո՛ր և է կոմիտէի անդամի սխալը կամ զեղծումը կը քննէ ինքը կոմիտէն, իսկ ամբողջ կոմիտէինը՝ իր շրջակայ կոմիտէներուն ներկայացուցիչները: Ծանրակշիռ պարագաներու մէջ, երբ դրացի կոմիտէները անձեռնհաս են վճիռ կայացնելու, այն ատեն ընդհանուր ժողովը է որ բնութիւնը կը կատարէ:

կոմիտէները իրենց բոլոր կարեւոր տեղեկութիւնները՝ թէ՛ գործունէութեան և թէ՛ պահանջի մասին պարբե-րաբար կը խրկեն այն հիմնարկութեան, որ կը կոչւի բիւրօ*) : Առ այժմ՝ այգպիսի երկու բիւրօ կայ Իւրաքանչիւր բիւրօ ստանալով վերոյիշեալ գրաւոր տեղեկութիւնները, կը հաղորդէ թէ՛ միւս բիւրօ-ներուն և թէ՛ իր շրջանի կոմիտէներուն: Այն տեղեկու-թիւնները, որոնք հարկաւոր են խմբագրութեան, բիւրօ-ները անյապաղ կ'ուղարկեն անոր: Բիւրօներուն մէջ ամ-փոփաժ տեղեկութիւններէն կարելի է գաղափար կազմել

*) Արտասահմանէն կարելի է դիմել „Դրօշակ“-ի խմբագրու-թեան հասցէին:

յեղափոխական գործին դրութեան և ընթացքի մասին:

Ծանօթ. Եթէ որեւէ ուրիշ կէտ մը գործունէութեան տեսա-
կէտով մեծ նշանակութիւն ստանայ, նա ալ կ'ունենայ բիւրօ:

* * *

Իւրաքանչիւր կօմիտէ հաւաքած նպաստներով իր
տեղական պէտքերուն գոհացում տալէն ետքը, աւելորդ
գումարը կը խրկէ կեդրոնական արկղը:

Դրամական բոլոր հաշիւները կը կեդրոնանան բիւ-
րօներուն մէջ:

Ամեն կօմիտէ պարտաւոր է ամիսն անգամ մը հաշիւ
ներկայացնել այն բիւրօին, որուն հետ կապւած է:

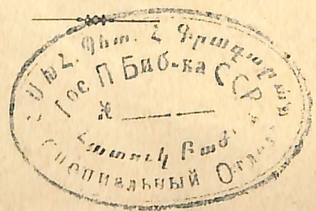
Ծախքի հաշիւը, ծայրայեղ պարագայի մէջ կարելի է
յետաձգել մինչև երեք ամիս:

* * *

Դաշնակցութիւնն ունի իր օրգանը, „Դրօշակ“ անու-
նով: „Դրօշակ“-ը պիտի ըլլայ անկեղծ արտայայտող,
թարգման հայ յեղափոխական կեանքին, երևոյթներուն,
անոր մէջ պիտի շօշափւին տնտեսական, հասարակական,
քաղաքական խնդիրներ՝ համաձայն Դաշնակցութեան
ծրագրած ուղղութեան: Կը հրատարակին նաև ժողո-
վրդական ու գիտական-ընկերվարական գրւածքներ:

Ամեն կօմիտէ կարող է հրատարակել կարևոր պա-
րագաներու մէջ „Թուրքիկ Թերթ“:

Ներկայացնելով այն ծրագիրը, ուրախութեամբ կ'ընդունինք
ատոր վերաբերեալ բոլոր դիտողութիւնները՝ ապագայ Ընդհանուր
Ժողովին ներկայացնելու համար:

1589-2002

ՀԱՅ ՅԵՂ. ԴԱՇՆ ԱԿՅՈՒԹԵԱՆ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

	ժր. ս.
1. Սպասամբական ոգի (սպառամ).	.10
2. Յեղափոխական կեանքից (սպառ.)	.05
3. Գաղսնի սպարան (սպառ.)	.05
4. Ֆիսական սօցիալիզմ. Ֆ. ԷՆԳԵԼՍ (սպառ.)	.40
5. Հայ Յեղ. Դաճնակցութեան ծրագիր.	—
6. Կուկուցեան խմբի արձանագր. (սպառ.)	.20
7. Կարնոյ յիշատակին (ջորս հատուած) ”	.50
8. Հ. Յ. Գ. երրորդ բնդի. ժողովի ասեմագրութիւնը	—
9. Գերբիցներ, Homo homini lupus, ՎԱՐԳԳԷՍ (սպառ.)	.20
10. Նրիսաարդներին. Պ. ԿՐԱՊՈՏԿԻՆ. (սպառ.)	.20
11. Ազատութեան հանապարհին. ՂԱՐԻՖ. Ա. (սպառ.)	.30
12. ” ” ” Բ. ”	.60
13. Սմբոխային սրամարտութիւն. ԷԼԼԷՆԻ. (սպառ.)	.50
14. Ազատութեան հանապարհին. ՂԱՐԻՖ. Գ. ”	.30
15. Հայաստան եւ Մակեդոնիա.	.50
16. Կովկասեան վերեւ. Է. ԱԿՆՈՒՆԻ.	3.00
17. Հայրենիքի գաղափարը. Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ (սպառ.)	1.00
18. Կազմակերպական կանոններ.	—
19. Դեպի կոխ. Է. ԱԿՆՈՒՆԻ.	2.00
(Կովկաս՝ 1 բուլի, Ամերիկա՝ 1/2 դոլար).	
20. Յեղափոխականներ. Ս. ՆԻՐՎԱՆԵԱՆ (սպառ.)	.20
21. Նախագիծ Կովկասեան զորմունքներեան.	—
22. Подвиги царизма. В. Арапатский.	.50
23. Les tueries de Bakou A. ARAZI	.20
24. Յեղափոխական դաճն.	.20
25. Հ. Յ. Գ. երրորդ բնդի. ժողովի ասեմագրութիւնը.	—
26. Կոչ Մանկեականներին (քուրբէն)	.10
27. Les Plaies du Caucase E. AKNOUNI	2.00
28. Ազատութեան հանապարհին. ՂԱՐԻՖ. Գ. գրեղի.	.40
29. Մեծ մարտապանի դէմ (Խաւարութիւն)	.50

ՄԵԾԱԴԻՐ ՊԼՏԿԵՐՆԵՐ

Բարկէնի, Պեօօի, Կարօի, Սերօի, Վահանի, Հրայրի,
Սերօի եւ որդոց. հասք 50 սանիմ:
„Հայկական Սպասամարտը“ — Ալլեգորի, շէնդ իւպ, խոնր
դիրով, պաւի համար — հասք 1 մրանի:

ԲԼՅ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

Յեղափոխական երեսների պատկերներով, „Հայկական
ազատամարտը“ եւ Ֆիդէլիս-Կովկաս. հասք 10 սն.

ԱՆԻՄԱՆԱԼԻՆ ԵՎ ՀԱՍԿԱՆԱԼԻՆ

Գիրք նրախտիրի

2013

<< Ազգային գրադարան

7342

NL0040779

